

Mot söder och den vackra parken vette två flyglar. Här låg också stora entrén.

När kvinnorna fick bestämma fick Ersta ljus, luft och vacker inredning

Det lilla ganska okända sjukhuset med den vackra utsikten över Stockholm byggdes år 1907. Arkitekten, Axel Kumlien (1833–1913), var en av landets främsta sjukhusarkitekter. Han utbildade sig 1850–1853 vid Chalmers slöjdskola i Göteborg och därefter vid olika tyska byggnadsskolor. Vid hemkomsten 1860 arbetade han vid Statens järnvägars arkitektkontor tills han 1872 öppnade eget kontor tillsammans med brodern Hjalmar.

Axel Kumlien använde sig av idéer som utvecklats i England och Frankrike under första hälften av 1800-talet. Generellt gäller för de kumlienska sjukhusen att de ofta var byggda i tegel, och att det var väl sörgt för uppvärmning, luftväxling, belysning, vatten och avlopp. De uppfyllde också höga krav på hygien och desinfektion, och var enligt tysk expertis fullt jämförbara med de bästa sjukhusen i Europa.

Bland Kumliens många sjukhusbyggnader kan nämnas Sophiahemmet och medicinska kliniken på Serafimerlasarettet i Stockholm.

Då Axel Kumlien 1904 fick uppdraget att rita ett nytt sjukhus åt Svenska diakonissällskapet på Ersta var det fyrtio år gamla sjukhuset,

som byggts av PU Stenhammar, nedslitet och för litet. Länges saknades pengar till det nya sjukhuset. En stor insamling med drottning Sophia och landets biskopar i spetsen startades. Man fick in mycket pengar, men det räckte inte. Sällskapet fick då låna pengar till sjukhusbygget av Stockholms stad, och förband sig att ta emot patienter från kommunen enligt ett speciellt avtal. Så startade det samarbete med Stockholms stad som fortfarande består

Sjukhuset invigdes söndagen den 3 november 1907. Det hade, som många vårdinstitutioner vid denna tid, en lätt borgliknande karaktär. Det vilade på en grund av grovt huggen granit, och var fyra våningar högt med vindsvåningen. Fasaderna var ljust putsade. Mot norr, med utsikt över staden, fanns två balkonger på varje våning. En stor terrass låg mot Fjällgatan. Mot söder och parken vette två flyglar och stora entrén. Bredvid porten, som var av ek med slipade glasrutor, satt en stentavla med ett bibelspråk: »Gud är vår tillflykt och starkhet, en hjälp i nödens tider, väl bepröfvad.» Det var ett kristet sjukhus.

Sjukhus för de fattiga

Reportrar från Stockholms Dagblad, Vårt Land och Idun beskriver i entusiastiska ordalag det nya sjukhuset med dess vackra utsikt, goda planering och ljusa, vackra, varierade färger, som gjorde att man inte fick det vanliga intrycket av anstalt.

Sjukhuset var ett sjukhus framför allt för fattiga. »Antalet ståndspersoner var i mindertal», som det står i en av sjukhusets årsberättelser. Av drygt hundra platser var tio för betalande patienter, sjuutton var friplatser som

MEDICIN HISTORISK

Medicinhistoriska
ögonblicksbilder,
i form av en kort text
till en bra bild,
välkomnas!

»Medicinhistorisk paus»
Läkartidningen
Box 5603
114 86 Stockholm

Redaktör:
Kristina Räf

drevs på donerade medel, resten disponerades av Stockholms stad.

I källarvåningen låg köksavdelningen och personalens matsal. Patienternas mat fördes till de olika avdelningarna med mathissar. I källarvåningen låg också badavdelningen, med blå och vita kakelväggar. Förutom badkar fanns här en finsk bastu med tillhörande bassäng.

I bottenvåningen låg poliklinik, laboratorium, apotek, den kvinnliga avdelningen med veranda mot parken, barnsalen och ett stort ljust dagrum. Dessutom fanns här bostad för underläkaren.

En trappa upp låg den manliga avdelningen och elva mindre rum, dagrum och sköterskerum (avdelnings-sköterskorna bodde vid denna tid på avdelningen).

Ytterligare en trappa upp låg, förutom en sjuksal och dagrum, operationsavdelningen med två stora operationssalar, sövningsrum, steril- och bandagerum. Här fanns också föreläsningssal för systrarna. Vindsvåningen var inredd med rum för sköterskor och förråd för avdelningarna. Hissar stora nog att rymma en säng fanns också.

Rummen var målade i ljusa pastellfärger, och hade jugendinspirerade

schablonmålningar, för det mesta blomstermotiv, runt taklisten. Barnsalens väggar var dekorerade med dansande och glada barn klädda i folkdräkt. Mitt i salen fanns en gunghäst.

Inredningen var över huvud taget av god kvalitet, enkel och smakfull. En del möbler var arkitektritade och beställda till sjukhuset, mycket var gåvor. Ett gustavianskt möblemang skänktes till systrarnas samlingsrum av en vän till sällskapet. Dessa möbler finns fortfarande kvar. Över varje sjukrumsdörr fanns ett textat bibelspråk. Korridorerna var möblerade med s k munkmöbler och de sedvanliga palmerna och fikusarna. Det ingick i sjuksköterskeelevernas uppgifter att damma bladen med jämna mellanrum.

En kvinnas hand bakom inredningen

De ljusa färgerna, den genomtänkta dekoren på väggarna, sängarnas hemvävda röda täcken, de enkla men vackert formgivna möblerna, tillsammans med god hygien, ljus och luft gjorde att överläkare Ernst Toll med rätta kunde vara stolt över sjukhuset när tidningen Iduns reporter intervjuade honom. Han gav sig själv en blygsam roll och pekade på

kvinnornas stora betydelse för att sjukhuset blivit både hemligt och praktiskt. Han sade:

»Man har i anordnandet av sjukhuset såväl i det största som i det minsta låtit kvinnornas smak råda.»

En stor del av den konstnärliga utsmyckningen kunde tillskrivas över-sköterskan Ida Öhrvall. Hon var utbildad på Konstfack innan hon blev diakonissa. Hon hade också konstnärsvänner som gratis ställde sitt kunnande till förfogande.

Det skulle inte skada, kan man idag tycka, om flera kvinnor kunde få låta sin smak råda vid planerandet av våra sjukhus. Det gick ju tydligen bra för nästan hundra år sedan.

Även Ersta sjukhus drabbades på 1960-talet av en ovarsam renovering och tillbyggnad. På Erstas tomt utmed Fjällgatan rev man de gamla byggnaderna från 1700- och 1800-talen, för att få plats med en ny behandlingsbyggnad. Detta ansågs nödvändigt då, men idag hade man kanske tagit större hänsyn till den gamla bebyggelsen.

Birgitta Wendt
antikvarie,
Ersta diakonimuseum,
Stockholm